

Het verbeteren van de luisterhouding als hulpmiddel in de begeleiding van mensen met leer-, taal-, en gedragsproblemen

Luce Olminkhof, orthopedagoog/ Tomatis consultant

Inleiding

Mensen die aandachtsproblemen hebben (bijvoorbeeld bij de diagnose PPD-nos, ADHD en/of mensen met ernstige stressklachten) kunnen moeite hebben om zelf hun gedrag volledig te reguleren en daardoor op een voor henzelf en/of hun omgeving bevredigende manier te communiceren met anderen.

Door de problemen in het verwerken van informatie en de grote prikkelgevoeligheid komen daarom regelmatig ook leer-, en gedragsproblemen voor.

De manier waarop auditieve informatie wordt verwerkt kan hierin een belangrijke rol spelen. Op de eerste plaats is het bij mensen met aandachtsproblemen van belang dat een goede diagnose wordt gesteld, zodat de persoon en de betrokkenen weten wat er aan de hand is. Door een diagnose ontstaat een beeld van de mogelijkheden en beperkingen, nu en in de toekomst. Bij kinderen is van belang welke vaardigheden extra moeten worden getraind en of het op het reguliere onderwijs voldoende kan leren. Voor volwassenen dient te worden vastgesteld hoe de persoon kan wonen en/of in welke werkomgeving hij/zij kan functioneren. Mogelijk moet (para)medische of psychosociale zorg worden geboden.

De pedagogische begeleiding van kinderen is vaak gericht op het verminderen van prikkels in het dagelijks leven en ze structuur te bieden. Hierdoor worden ze geholpen om zichzelf te ontplooiën binnen de eigen mogelijkheden en beperkingen. Op school kunnen bijvoorbeeld speciale werkplekken worden gecreëerd en er kan een dagplanning worden gemaakt zodat het kind weet wat het kan verwachten. Soms wordt medische ondersteuning (medicatie) gebruikt om te grote gevoeligheid voor prikkels te verminderen.

Op paramedisch gebied worden binnen de fysiotherapie, logopedie en psychologie en pedagogie behandelingen aangeboden zoals cranio-sacrale therapie, (motorische) remedial teaching, sensorische integratie, ouderbegeleiding en gedragstherapie met diverse behandeldoelen.

De Tomatis-methode is een hulpmiddel om de interne controle over het gedrag te doen toenemen, doordat storingen in het 'luisterhouding' van een persoon worden opgeheven of verminderd. Uitgangspunt is, dat we de auditieve waarneming van een persoon kunnen verbeteren door middel van Tomatis luistertraining, die door een franse KNO-arts is ontwikkeld (dr. A.A. Tomatis). Met behulp van een audio-psychofonologisch onderzoek en/of een checklist wordt gedurende de training de ontwikkeling van de luisterhouding geëvalueerd. De methode wordt toegepast door gecertificeerde consultants met tenminste een beroepsopleiding op HBO-niveau op (para)medisch gebied.

De methode werkt ondersteunend bij andere vormen van training en therapie omdat de training bewerkstelligt dat een persoon zijn gedrag beter gaat reguleren en informatie beter kan verwerken. De ontwikkeling van de luisterhouding wordt in dit artikel uitgelegd. Daarnaast worden voorbeelden gegeven van cliënten die met behulp van de Tomatis-methode geholpen zijn.

Het oor als zintuig in het reguleren van ons gedrag en capaciteit tot informatieverwerking

In ons dagelijks leven krijgen we voortdurend informatie binnen via de zintuigen. De capaciteit om deze op te nemen varieert per persoon en is zowel afhankelijk van interne als externe factoren. Het oor is ons belangrijkste zintuig, omdat het lang voor de geboorte (vanaf 4 1/2 maand na de conceptie) al functioneert en het de voorwaarden biedt voor elke vorm van communicatie en onze lichaamshouding en motoriek stuurt. Het is het orgaan met de meeste zenuwverbindingen in het lichaam. Het oor houdt ons dag en nacht afgestemd op de wereld om ons heen en op onze eigen stem, ordent wat we horen en coördineert ons evenwicht en onze bewegingen en houding. Bovendien reguleert het onze waarneming, expressie en lichaamsgevoel.

Door stress kan onze informatie-opname worden versterkt (we richten onze aandacht meer als we stress ervaren; we ondernemen actie bij gevaar of gaan beter presteren) ofwel afnemen (we gaan emotioneel, mentaal en fysiek minder functioneren; concentratieproblemen, vermoeidheid, lichamelijke

klachten of irritaties), doordat onze persoonlijke capaciteit om adequaat om te gaan met hetgeen op ons afkomt wordt overschreden. De capaciteit van mensen met problemen in de verwerking van informatie om adequaat om te gaan met externe prikkels, is vaak lager dan gemiddeld. Zij worden door stress eerder dan gemiddeld belast en stress zal bij hen eerder tot problemen leiden. Ook mensen met een lager IQ dan gemiddeld hebben moeite met informatieverwerking door hun beperking en krijgen daardoor stress.

Indien we in een audio-psychologisch onderzoek vanuit de Tomatis-methode vaststellen, dat een persoon met een probleem in de informatieverwerking ook een luisterprobleem heeft, kunnen we door middel van luistertraining zijn/haar lichamelijke ontspanning en functioneren bevorderen en de vaardigheid om informatie op te nemen verbeteren.

De luisterhouding; objectief meetbare resultaten in Tomatis luistertraining

De luisterhouding is een begrip dat in de Tomatis-methode wordt gedefiniëerd als de manier waarop klanken en geluiden worden waargenomen middels lucht-, en begeleiding. Dit kunnen klanken en geluiden zijn vanuit de omgeving en die worden geproduceerd door de eigen stem.

De luisterhouding kan met een audiometer worden gemeten vanaf omstreeks het 4^e levensjaar. De persoon dient in staat te zijn aan te geven wanneer hij iets hoort. Er wordt gemeten wat en hoe een persoon via de luchtgeleiding en beengeleiding waarneemt. Daarnaast wordt de oordominantie vastgesteld.

Deze resultaten zijn gedurende het leven van een mens verschillend en ze verschillen ook per persoon. Naarmate de taalontwikkeling voortschrijdt, bestaat de luisterhouding uit meer en meer relatief constante gegevens.

Voor de geboorte is de luisterhouding onvolledig. Het luisteren begint vanaf 4 maanden na de conceptie. Dit is naast tastzin (huid) de eerste zintuiglijke ervaring. Deze auditieve waarneming vindt plaats via de beengeleiding.

De inhoud van de eerste auditieve waarneming is onder andere de stem van de moeder en geluiden uit de buitenwereld die 'gefilterd' zijn. Dit wil zeggen dat door het lichaam van de moeder omgevingsgeluiden niet volledig worden waargenomen.

In de babytijd ontwikkelt de luisterhouding zich verder. Na de geboorte ontstaat interactie met de omgeving. Het kind maakt met name geluiden om behoeften kenbaar te maken.

Deze waarneming van taal vindt vooral plaats via de luchtgeleiding.

Door het luisteren en maken van geluiden raakt de baby bekend met een bepaald frequentiegebied van taal en eventueel de muziek uit de leefomgeving. Elke taal heeft specifieke 'voorkeursgebieden' in het gebruik van klanken.

In de kindertijd worden klanken en geluiden via brabbelen tot woorden in de taal. Door meer ervaring in luisteren en spreken breidt de klankwaarneming en daarmee ook de woordenschat en de zinsbouw zich uit.

In de volwassenheid heeft zich een bepaalde luisterhouding ontwikkeld door allerlei levenservaringen. De taal en cultuur zijn geïnternaliseerd en een bepaalde muzikale voorkeur en 'voorkeursgebied' in het gebruik van taal en klank zijn tot stand gekomen.

Naarmate men ouder wordt neemt de vaardigheid in het waarnemen van hoge tonen vaak af.

Overbelasting met bepaalde geluidsfrequenties kan op alle leeftijden voorkomen is van invloed op de luisterhouding als gehoorschade opgetreden is.

De ontwikkeling van de luisterhouding

De luisterhouding is geen statisch gegeven. Door interne veranderingen en externe invloeden kan de luisterhouding wijzigen. Een interne verandering is het ouder worden of het opdoen van bepaalde ziektes. Een externe verandering is onder andere een verhuizing naar een andere plaats of land met een andere cultuur of omgevingsgeluiden en samenstelling van de lucht (waardoor geluiden anders kunnen klinken). Het volgen van Tomatis luistertraining is ook een externe verandering.

Door Tomatis luistertraining wordt een zo optimaal mogelijke manier van luisteren gestimuleerd. Dit vindt plaats door het op een specifieke manier luisteren naar geluidsfrequenties. Deze worden middels muziek (Mozart, Gregoriaans, walzen of kinderliedjes) via het Elektronisch Oor beluisterd. Er wordt in periodes van een vooraf te bepalen aantal uren geluisterd naar de muziek.

De training helpt kinderen en volwassenen om blokkades en verstoringen tijdens het luisteren op te heffen. Indirect kan door veranderingen in de luisterhouding het communiceren en het prestatie-niveau van mensen verbeteren.

Resultaten van Tomatis luistertraining

De Tomatis-methode wordt wereldwijd toegepast bij uiteenlopende beperkingen waarbij verstoringen in de luisterhouding een belangrijke rol spelen. Uitgebreide onderzoeken naar de resultaten van de methode zijn onder andere gedaan in Canada, Zuid-Afrika, Zweden en Polen. In Nederland is een start gemaakt met een klein onderzoek onder kinderen met leer-, taal-, en spraakproblemen. Hieronder een samenvatting van diverse ervaringen die in Nederland met de Tomatis-methode zijn opgedaan.

Voorbeeld 1

Verstandelijk gehandicapten met probleemgedrag

* 10 bewoners van het Goese huize Den Berg en 2 thuiswonende mensen met een verstandelijke handicap hebben ruim een jaar luistertraining volgens de Tomatis-methode gevolgd.

De mensen die hebben meegedaan zijn in overleg met de orthopedagoog geselecteerd op diverse klachten, onder andere:

- ergernis aan andere mensen
- onevenwichtig functioneren
- onrust
- weinig zelfvertrouwen
- te harde of te zachte stem
- moeite met contact leggen
- epilepsie
- overgevoeligheid voor geluid

Volgens hun begeleiders is hun probleemgedrag afgenomen, de mensen communiceren beter en durven meer. Op individueel niveau waren er de volgende veranderingen.

- een bewoonster is beter te beïnvloeden bij slechte buien.
- een bewoner verslikte zich vaak, hoestte veel en sloeg zichzelf uit ergernis. Nu eet hij rustiger, kwijlt minder, hoest minder, verslikt zich weinig meer en schrikt minder van onverwachte geluiden. Hij heeft nauwelijks meer slaapmedicatie nodig.

Ookervaart zijn moeder, dat zij beter contact met hem heeft. Hij neemt meer initiatief en reageert op wat de ander voorstelt.

- een bewoner die bijna geen geluiden verdroeg (liep altijd met een walkman op of met zijn vingers in zijn oren) is ook veranderd. Hij gebruikt de walkman minder vaak en zijn begeleiders ervaren dat hij hen aankijkt, meedoet in de groep en beter functioneert. Hij heeft nog steeds spanningen, maar kan zijn emoties beter uiten, waardoor hij niet meer dagenlang tegen een driftbuit aanhangt. Zijn vader vindt hem rustiger en socialer, net of alsof hij is ontwaakt.

- een vrouw van ruim 70 jaar leed aan sterk wisselende stemmingen en was erg gevoelig voor geluiden. Ze kon vloeken, tieren, schelden en mopperen. Vorig jaar kwam ze tijdens haar winterdip moeilijk uit bed. Sinds de therapie staat ze op zonder te worden aangespoord. Ze is alerter, vrolijker, vitaler en neemt initiatief. Ze groet nu mensen die ze op het terrein van de instelling tegenkomt. De scherpe kantjes van haar gedrag zijn eraf. Ze heeft nog wel moeilijke dagen, maar haar stemming is minder lang verstoord als iets tegenzit.

- Een andere bewoonster is overgevoelig voor wat anderen van haar vinden en kan zomaar dichtklappen. Bovendien heeft ze moeite om 'nee' te zeggen. Sinds de therapie probeert ze conflicten op te lossen; ze stapt naar een begeleider en bespreekt waar ze mee bezig is. Haar moeder vindt, dat ze beter voor zichzelf opkomt.

- Een bewoonster had weinig zelfvertrouwen; ze durfde niet gedag te zeggen of de telefoon op te nemen. Ze pakt nu de telefoon op en vertelt spontaan over dingen die haar bezig houden. Ze heeft ook in onbekende situaties minder tijd nodig om los te komen. Ze zegt zelf, dat ze veel steun heeft aan de therapie.

Voorbeeld 2

Kinderen met PDD-nos

* 2 deelnemers aan de luistertraining bij Tomatis Noord (Groningen); jongen 8 jaar, meisje 11 jaar - beide maken gebruik van speciaal onderwijs.

De ouders hebben de volgende vraagstelling en resultaten ervaren.

- Een jongen leert moeilijk, is traag in opdrachten op school en heeft veel conflicten met leeftijdsgenoten.

Na de training is hij aanhankelijker naar zijn moeder, heeft minder conflicten en heeft opdrachten in de klas sneller af. Zijn moeder merkt, dat zijn humeur veel gelijkmatiger is; hij is minder geïrriteerd en boos.

- Een meisje is traag in het dagelijks handelen en reageren, is vaak erg moe/dromerig en is weinig assertief.

Na de training is ze fitter en alerter en uit zich directer naar haar huisgenoten. Gevoelsmatig laat ze zichzelf meer zien, ze is bijvoorbeeld aanhankelijker naar haar vader en zegt dat ze hem lief vindt, ze komt meer voor zichzelf op en neemt initiatieven. Ook stelt ze meer vragen en durft meer in gymnastiekoefeningen met haar zusje.

Voorbeeld 3

Kinderen met leerproblemen

In het kader van de opleiding onderwijskunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen is door R. Haddering onderzoek gedaan naar kinderen met leer-, taal-, en spraakproblemen onder de 12 jaar, die in Nederland (vanuit de instituten in Groningen, Austerlitz en IJmuiden) de Tomatis luistertraining hebben gevolgd. In dit onderzoek zijn testgegevens uit de luistertraining door statistische analyse met elkaar vergeleken en zijn interviews bij de ouders afgenomen. De hoofdvraag was de vraag of de scores van de kinderen (gemeten met behulp van gehoorcurves, interviews en begrippenlijsten) hoger waren na het volgen van de Tomatis-methode dan voor het volgen van de methode. Gebleken is dat na het volgen van de Tomatis-methode de scores hoger zijn in het horen/luisteren en leergedrag, taal en spraak van de kinderen. In de interviews deden de ouders van kinderen met spraakproblemen meer positieve uitspraken over de vooruitgang dan de ouders van kinderen met leer-, en taalproblemen. Uit de begrippenlijsten bleek op alle begrippen significante vooruitgang in leren, taal en spraak.

Tomatis-centra in Nederland

(geregistreerde Tomatis-centra; aangesloten bij de beroepsvereniging IARCTC te Luxemburg).

Tomatis Goes (Zeeland)

Noordhoeklaan 9

4464 BC Goes

0113-251567; www.tomatis.nl; tomatisgoes@zeelandnet.nl

Tomatis Hoorn (Noord-Holland)

Westerblokker 129d

1695 AD Blokker

tel: 0229-299844

Tomatis Noord (Groningen)

Waldeck Pymontplein 7a

9722 GP Groningen

tel: 050-5270288; www.tomatisnoord.nl; info@tomatis-noord.nl

Tomatis IJmuiden (Noord-Holland)

Kennemerplein 27

1972 EW IJmuiden

tel: 0255-525732; www.tomatis-ijmuiden.nl; info@tomatis-ijmuiden.nl

Exaudire Austerlitz (Utrecht)

Marmontweg 35

3711 BG Austerlitz

tel: 0343-476030; www.exaudire.nl; www.tomatisholland.nl; info@exaudire.nl